

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ

ДЕМЧЕНКО ЯРОСЛАВА ОЛЕКСАНДРІВНА

«ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ РОЗРАХУНКІВ
ПІДПРИЄМСТВА З ПОКУПЦЯМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ»
(на матеріалах ТОВ «Ріпкинський райсількомунгосп»)

Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»
ОПП «Облік і оподаткування»

АВТОРЕФЕРАТ
випускної кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеню «магістр»

Чернігів 2020

Випускною кваліфікаційною роботою є рукопис

Робота виконана на кафедрі бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту Навчально-наукового інституту економіки Чернігівського національного технологічного університету

Науковий керівник: к.е.н., доцент КЛИМЕНКО Тетяна Вікторівна, доцент кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту Чернігівського національного технологічного університету

Захист відбудеться «19» травня 2020 р. о 9.00 год. на засіданні Екзаменаційної комісії у Чернігівському національному технологічному університеті

Завідувач кафедри бухгалтерського обліку,
оподаткування та аудиту
к.ф.-м.н., доцент

Юрченко М.Є.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. На сьогодні облік є однією з найважливіших функцій управління, адже відображаючи реальні процеси виробництва, обігу, розподілу та споживання, облік характеризує реальний фінансово-економічний стан суб'єкта господарювання і є основою для планування його майбутньої діяльності.

Сучасна економіка побудована таким чином, що підприємець має безперервно вести розрахунки із фізичними й юридичними особами. Готова продукція, отримана з виробництва, реалізовується покупцям, з котрими виникають розрахунки. В процесі реалізації своєї продукції підприємство виступає у ролі дебітора. Звичайною стає ситуація, коли з різних причин підприємство не має можливості стягнути борги з контрагентів за відвантажену продукцію (товари, роботи, послуги). В цьому випадку виникає дебіторська заборгованість, яка є за своєю суттю безпроцентною позичкою покупцям. Зростання дебіторської заборгованості погіршує фінансовий стан підприємства, а іноді приводить до банкрутства, вона має великий вплив на визначення достовірності фінансової звітності, тому правильне її визначення має важливе значення для ефективної діяльності підприємства.

Правильність організації бухгалтерського обліку, документування та відображення в обліку розрахунків з покупцями та замовниками є передумовою успішної діяльності підприємства. Поширеним є ототожнення розрахунків з покупцями та замовниками з погашенням заборгованості, що прирівнює розрахунки до здійснення платежу, звужує відображення розрахунків з покупцями та замовниками до відображення нарахування і погашення дебіторської заборгованості та зумовлює викривлення даних бухгалтерського обліку про стан розрахунків з покупцями та замовниками на підприємстві. Це обумовлюється актуальність представленого дослідження щодо організації обліку, аналізу та аудиту розрахунків з покупцями та замовниками.

Проблемам розвитку теорії і практики бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості присвячені праці вітчизняних учених-економістів: С. Берези, О. Бондаренка, Ф.Бутинця, І. Власової, О.Войналович, С.Голова, Л. Городянської, Н. Гури, З.Гуцайлюка, М. Жук, О. Коблянської, М. Котляра, О. Кіяшко, О. Лишиленка, Н. Матицини, І. Медведик, О. Скорби, В. Сопка, Н. Ткаченко та ін. Проте деякі аспекти організації обліку розрахунків з покупцями та замовниками залишаються невирішеними.

Метою дослідження є узагальнення та систематизація теоретико-методичних і практичних засад обліку, аналізу та аудиту розрахунків з покупцями та замовниками і розробка напрямів їх удосконалення.

Для досягнення мети дослідження в роботі визначені та вирішені такі завдання:

- розкрити економічну сутність і зміст розрахункових операцій з покупцями та замовниками підприємства;
- дослідити особливості організації бухгалтерського обліку розрахунків з

покупцями та замовниками на підприємстві;

- розглянути основні положення щодо аудиту розрахунків з покупцями та замовниками;

- оцінити фінансовий стан та організацію обліку на ТОВ «Ріпкинський райсількомунгосп»;

- проаналізувати стан розрахунків з дебіторами та організацію їх обліку на ТОВ «Ріпкинський райсількомунгосп»;

- розробити рекомендації щодо вдосконалення положень облікової політики та аудиторських процедур щодо розрахунків з дебіторами на ТОВ «Ріпкинський райсількомунгосп»;

- обґрунтувати основні напрями підвищення ефективності управління розрахунками з покупцями і замовниками на підприємстві.

Об'єктом дослідження є організація обліку, аналіз і аудит розрахунків з покупцями та замовниками на підприємстві.

Предметом дослідження є теоретико-методичні, організаційні і практичні аспекти обліку, аналізу та аудиту розрахункових операцій з покупцями і замовниками.

Методи дослідження. Теоретичною і методичною основою представленої роботи є загальнонаукові принципи проведення комплексних досліджень. У процесі дослідження використані загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема: аналіз, синтез, індукція та дедукція, узагальнення та порівняння, групування, моделювання, комплексний і системні підходи до оцінювання економічних явищ і процесів тощо.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативні акти, що регулюють організацію обліку та аудит розрахунків з покупцями та замовниками в Україні, дані фінансової звітності та дані первинних документів ТОВ «Ріпкинський райсількомунгосп», праці вітчизняних і зарубіжних науковців у сфері теорії та практики бухгалтерського обліку, аудиту та аналізу, дані Державної служби статистики України.

Практичне значення одержаних результатів. Основні результати дослідження спрямовані на вдосконалення методики й практики системи обліку та аудиту розрахунків з покупцями та підрядниками та підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю.

Структура роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

Основний зміст роботи викладено на 82 сторінках друкованого тексту. Робота містить 19 таблиць, 10 рисунків, 4 додатки. Список використаних джерел налічує 70 найменувань

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ВИПУСКНОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У вступі розкрито актуальність теми випускної кваліфікаційної роботи, встановлено мету та завдання, предмет і об'єкт, методи та інформаційна база дослідження, визначене практичне значення результатів дослідження, а також подано структуру роботи.

У першому розділі «**Теоретичні основи побудови обліку і аудиту розрахунків підприємства з покупцями і замовниками**» досліджено економічний зміст розрахункових операцій підприємства з покупцями та замовниками, охарактеризовані особливості організації обліку таких розрахунків, визначені методичні підходи до проведення аудиту дебіторської заборгованості.

Встановлено, що існує низка наукових підходів до визначення терміну «дебіторська заборгованість», зокрема як: сума заборгованості дебіторів на певну дату; похідні фінансові активи з фіксованими платежами; матеріальні ресурси, не оплачені контрагентами; боргові права до покупців; сума боргів, які виникли у результаті минулих подій тощо.

Дослідження існуючих підходів до трактування поняття «дебіторська заборгованість» дозволили встановити, що вона є показником фінансового стану підприємства, який являє собою суму заборгованості на користь підприємства на певну дату за наданий комерційний та споживчий кредити покупцям, а також авансування постачальників, щодо яких у підприємства з'являється майнове право вимоги оплати боргу.

Досліджено організацію обліку розрахунків з покупцями та замовниками підприємства та встановлено, що облікова політика дебіторської заборгованості включає наступні елементи: визнання та оцінка дебіторської заборгованості, класифікація дебіторської заборгованості, визнання заборгованості сумнівною, період та метод нарахування резерву сумнівних боргів, визнання заборгованості безнадійною та порядок списання безнадійної заборгованості, що дає змогу раціонально організувати облік дебіторської заборгованості на підприємстві.

Розглянувши підходи до оцінки дебіторської заборгованості покупців і замовників встановлено, що монетарна заборгованість оцінюється у момент визнання за справедливою вартістю, а на звітну дату – за чистою реалізаційною вартістю; немонетарна заборгованість оцінюється на дату здійснення операцій за справедливою чи переоціненою вартістю.

Обґрунтовано, що підприємство повинно створювати та нараховувати резерв сумнівних боргів для достовірного відображення суми дебіторської заборгованості, що буде погашена в майбутньому. Це обмовлено необхідністю дотримання принципу обачності в бухгалтерському обліку, який полягає в обов'язковості застосування таких методів оцінки, які повинні запобігати зниженню зобов'язань і витрат, завищенню активів та доходів підприємства.

Розглянуті основні нормативно-правові акти, які регулюють облік дебіторської заборгованості, а саме: Господарський кодекс України,

Податковий кодекс України, Закон Країни «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», ПС(Б)О 10 «Дебіторська заборгованість» тощо, виявлено, що положення вказаних актів постійно зазнають змін, доповнень з урахуванням вимог середовища функціонування суб'єктів господарювання.

Визначені основні завдання аудиту розрахунків з покупцями та замовниками та встановлено, що першочерговими є перевірка законності виникнення дебіторської заборгованості, наявності та правильності оформлення первинних документів, правильності відображення в обліку розрахунків з покупцями і замовниками.

Узагальнені процедури аудиту дебіторської заборгованості, серед яких виділені: перевірка законності виникнення дебіторської заборгованості та своєчасності її погашення; правильність розрахунку резерву сумнівних боргів та відображення його в бухгалтерському обліку і звітності; перевірка правильності відображення дебіторської заборгованості в аналітичному і синтетичному обліку та звітності та ін. Систематизовані найтипівіші невідповідності, які можуть бути виявлені у процесі аудиту дебіторської заборгованості.

У другому розділі роботи «Дослідження організації обліку та аналіз ефективності розрахунків ТОВ «Ріпкинський райсількомунгосп» з покупцями і замовниками» наведена фінансово-економічна характеристика діяльності підприємства, оцінена організація синтетичного та аналітичного обліку розрахунків з покупцями та замовниками, проаналізована ефективність управління дебіторською заборгованістю та розрахункових операцій з покупцями та замовниками підприємства.

Об'єкт дослідження розглянуто на основі даних ТОВ «Ріпкинський Райсількомунгосп», основним видом діяльності якого є надання ритуальних послуг. Протягом останніх років підприємство мало тенденцію до зростання обсягу наданих послуг, хоча приріст був незначний. Для здійснення своєї діяльності товариство самостійно розпоряджається своїм майном, створює власну виробничу базу, планує, організовує та здійснює господарську діяльність, укладає договори із замовниками та покупцями тощо.

Аналіз показав, що на підприємстві в структурі доходів найбільшу питому вагу займає чистий дохід від реалізації, який мав тенденцію до збільшення, але собівартість зростає непропорційно нарощуванню доходів від реалізації, крім того інші доходи від операційної діяльності зменшилися. Все це стало причиною скорочення чистого прибутку у 2019 році порівняно з 2018 роком.

Дослідження показало, що високі значення показників рентабельності, фінансової стійкості та ліквідності свідчать більше не про ефективність господарської діяльності, а про неефективну структуру активів та джерел їх формування.

Дослідженням встановлено, що ритуальні послуги надаються за плату згідно з цінами, що діють на момент оформлення договору-замовлення про їх надання. Договір визнається оформленим лише після узгодження із всіма відповідальними особами. Факт виконання робіт повинен бути відповідним

чином документально оформлений. При здійсненні розрахунків ТОВ «Ріпкинський райсількомунгосп», одержуючи готівку, надає покупцям відривну квитанцію до прибуткового касового ордеру, котрий є підставою для проведення розрахунків за готівку.

Встановлено, що для бухгалтерського обліку поточної дебіторської заборгованості ТОВ «Ріпкинський райсількомунгосп» використовує рахунок 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», який має субрахунок 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями» – для обліку розрахунків з покупцями і замовниками, що знаходяться на митній території України.

Дослідження показало, що в структурі оборотних активів дебіторська заборгованість займає найбільшу питому вагу, при цьому у вартісному вираженні дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги зменшувалася. Позитивну тенденцію мають показники ефективності управління дебіторською заборгованістю на ТОВ «Ріпкинський райсількомунгосп», адже коефіцієнт оборотності збільшився, а тривалість оборотів зменшилася, що свідчить про більш швидкі розрахунки покупців та замовників з підприємством

У третьому розділі «Рекомендації щодо вдосконалення організації обліку та аудиту розрахунків ТОВ «Ріпкинський райсількомунгосп» з покупцями і замовниками» розроблені пропозиції щодо вдосконалення облікової політики та організації внутрішнього аудиту розрахунків з покупцями і замовниками, визначені напрями підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю.

За результатами дослідження змісту Наказу про облікову політику виявлено, що питання оцінки дебіторської заборгованості розглядається досить фрагментарно та не виділяється окремим розділом. Вважаємо, що розрахункам з покупцями та замовниками необхідно приділити більше уваги, тому доцільно внести до Наказу про облікову політику розділ «Розрахунки з покупцями та замовниками». З метою підвищення ефективності організації бухгалтерського обліку до цього розділу запропоновано включити наступні елементи: вимоги щодо змісту та оформлення первинних документів, визнання та оцінка дебіторської заборгованості, період та метод нарахування резерву сумнівних боргів, прядок списання безнадійної заборгованості, організація архіву, порядок проведення інвентаризації, організація внутрішнього контролю.

Встановлено, що на підприємстві бухгалтерський облік здійснюється вручну, що ускладнює отримання оперативної інформації та її достовірності, тому запропоновано провести автоматизацію обліку за допомогою програмного забезпечення «1С: Бухгалтерія», в тому числі і дебіторської заборгованості.

Дослідження показало, що на підприємстві не здійснюється аналіз розрахунків з покупцями та замовниками і контроль за їх станом. Рекомендовано організувати систему внутрішнього контролю за дебіторською заборгованістю. Функції з проведення внутрішнього контролю додати в посадову інструкцію головного бухгалтера.

Запропонований для практичного використання на підприємстві механізм проведення внутрішнього контролю дебіторської заборгованості, який включає

наступні елементи: інвентаризація, перевірка первинних документів, перевірка даних бухгалтерського обліку, перевірка реєстрів та звітності підприємства, затвердження та складання звіту.

Для підвищення ефективності діяльності, зниження фінансового ризику підприємству рекомендовано розширювати спектр надання послуг та асортимент реалізації продукції: надання послуг з організації поминальних обідів, догляду за похованнями, самостійне виробництво надгробків тощо.

Дослідження показало необхідність удосконалення управління дебіторською заборгованістю на ТОВ «Ріпкінський райсількомунгосп». У рамках підвищення ефективності управління розрахунками з покупцями та замовниками запропоновано застосовувати заходи, що гарантують підприємству розрахунок за товари та послуги, та заходи, спрямовані на самостійне повернення дебіторської заборгованості підприємством. Зокрема, в першу чергу необхідно посилити контроль за розрахунками з дебіторами та активізувати роботу зі стягнення заборгованості, реалізувати резерви зниження витрат.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного узагальнення та систематизації теоретико-методичних і практичних аспектів обліку, аналізу та аудиту розрахунків з покупцями і замовниками підприємства встановлено наступне.

1. За результатами дослідження виявлено, що науковці виділяють різні підходи до трактування сутності дебіторської заборгованості зокрема як: сума заборгованості на певну дату; матеріальні ресурси, не оплачені контрагентами; боргові права покупців; складова оборотного капіталу, яка передує певним вимогам до юридичних та фізичних осіб щодо сплати за товари роботи, послуги. Розглянувши переваги та недоліки різних наукових підходів, узагальнивши їх думку, було сформовано наступне визначення категорії «дебіторська заборгованість»: показник фінансового стану підприємства, який являє собою суму заборгованості на користь підприємства на певну дату за наданий комерційний та споживчий кредити покупцям, а також авансування постачальників, щодо яких у підприємства з'являється майнове право вимоги оплати боргу.

2. Розглянуті підходи до класифікації дебіторської заборгованості та встановлено, що запропонована П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» класифікація містить об'єктивний її склад. За статтями бухгалтерського балансу виділяють наступні види дебіторської заборгованості: за товари, роботи, послуги; з бюджетом; з внутрішніх розрахунків; з нарахованих доходів; інша поточна дебіторська заборгованість.

3. Встановлено, що основним нормативно-правовим актом, який регулює порядок визнання дебіторської заборгованості є П(с)БО 10 «Дебіторська заборгованість». Крім цього, облік розрахунків з покупцями та замовниками здійснюється відповідно до ЦКУ, ГКУ, ПКУ, НП(С)БО 1,

Інструкцією про застосування плану рахунків, Закону України «Про бухгалтерський облік». Основним документом, який регулює організацію бухгалтерського обліку на підприємстві, є Наказ про облікову політику.

4. Досліджено основні положення щодо організації обліку розрахунків з покупцями та замовниками підприємства та встановлено, що облікова політика дебіторської заборгованості включає наступні елементи: визнання та оцінка дебіторської заборгованості, класифікація дебіторської заборгованості, визнання заборгованості сумнівною, період та метод нарахування резерву сумнівних боргів, визнання заборгованості безнадійною та порядок списання безнадійної заборгованості, що дає змогу раціонально організувати облік дебіторської заборгованості на підприємстві.

5. Констатовано, що мета аудиту дебіторської заборгованості полягає у висловленні аудитором думки про те, чи відповідає дані бухгалтерського обліку та фінансової звітності щодо стану дебіторської заборгованості у всіх суттєвих аспектах нормативним документам, які регламентують порядок їх підготовки і надання користувачам. Визначені принципи, дотримання яких сприяє ефективній аудиторській перевірці розрахунків з покупцями та замовниками, систематизовані інформаційні джерела для проведення такої перевірки. Обґрунтовані основні етапи організації аудиту дебіторської заборгованості: організаційно-підготовча робота; формування пакету тестів для оцінювання системи контролю; розробка плану аудиту; визначення та розробка програми аудиту; оформлення підсумкових робочих документів.

6. Об'єкт дослідження розглянуто на основі даних ТОВ «Ріпкінський райсілкоунгосп», основним видом діяльності якого надання ритуальних послуг. Виявлено, що керівництво неефективно управляє підприємством, на що вказує, перш за все, зменшення чистого прибутку у 2019 році порівняно з 2018 роком, зростання рівня витрат на 1 грн реалізованої продукції.

7. Для обліку дебіторської заборгованості на підприємстві використовується рахунок 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», який має субрахунок 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями» – для обліку розрахунків з покупцями і замовниками, що знаходяться на митній території України. Послуги підприємством надаються за плату згідно з цінами, що діють на момент оформлення договору-замовлення про їх надання. При здійсненні розрахунків, одержуючи готівку, підприємство надає покупцям відривну квитанцію до прибуткового касового ордеру, котрий є підставою для проведення розрахунків за готівку.

8. Встановлено, що дебіторська заборгованість мала тенденцію до незначного зменшення за досліджуваний період, при цьому в структурі активів підприємства вона займала на кінець у 2019 році маже чверть. Показники ефективності використання дебіторської заборгованості показали, що на підприємстві наявна позитивна динаміка ефективності управління нею, зокрема, відбулось зростання оборотності дебіторської заборгованості, зниження тривалості обороту. Але значне перевищення дебіторської

заборгованості над кредиторською заборгованістю свідчить про загрозу фінансової стабільності.

9. Виявлені основні чинники, які перешкоджають нормальному функціонуванню системи обліку та аудиту дебіторської заборгованості і запропонована заходи, які дозволяються вирішити ці проблеми. Доведена необхідність впровадження та охарактеризований механізм внутрішнього контролю дебіторської заборгованості, що передбачає аналітичний моніторинг розрахунків з покупцями та замовниками.

10. Визначені типові проблем в управлінні розрахунками з покупцями та замовниками, що їх усунути можна шляхом впровадження на підприємстві автоматизованого бухгалтерського обліку, ефективної системи внутрішнього контролю, уточнення положень облікової політики. Зокрема, рекомендовано уточнити зміст Наказу про облікову політику щодо організації обліку розрахунків з покупцями та замовниками, шляхом визначення в ньому таких пунктів: визнання та оцінка дебіторської заборгованості, класифікація дебіторської заборгованості, визнання заборгованості сумнівною, період та метод нарахування резерву сумнівних боргів, визнання заборгованості безнадійною та порядок списання безнадійної заборгованості.

11. Запропоновано програму аудиту розрахунків з покупцями та замовниками, до якого включили наступні елементи: аудит правильності визначення та класифікації дебіторської заборгованості; аудит залишків розрахунків з покупцями та замовниками; аудит документування дебіторської заборгованості; аудит резерву сумнівних боргів; аудит синтетичного та аналітичного обліку; аудит фінансової звітності, в частині дебіторської заборгованості.

12. Розроблені напрямки покращення ефективності діяльності ТОВ «Ріпкінський райсількомунгосп», а саме: розширення діяльності в частині надання нових послуг; пошуку резерву мінімізації витрат; посилення контролю за розрахунками з дебіторами, посилення роботи зі стягнення заборгованості.

АНОТАЦІЯ

Демченко Я.О. Організація обліку, аналізу та аудиту розрахунків підприємства з покупцями та замовниками (на матеріалах ТОВ «Ріпкінський райсількомунгосп»). – Рукопис.

Випускна кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеню «магістр» за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування» ОПП «Облік і оподаткування». – Чернігівський національний технологічний університет. – Чернігів, 2020.

У роботі досліджена економічна сутність поняття «дебіторська заборгованість», визначені підходи науковців до її трактування, охарактеризовано особливості розрахункових операцій підприємства з покупцями та замовниками. Систематизовані основні положення щодо організації обліку розрахунків з покупцями та замовниками, розглянуто

нормативно-правове забезпечення, наведений порядок оцінки дебіторської заборгованості та створення резерву сумнівних боргів. Визначені методичні підходи до організації та проведення аудиту дебіторської заборгованості.

Надано фінансово-економічну характеристику діяльності ТОВ «Ріпкінський райсількомунгосп», оцінку складу та структури його майна і джерел фінансування. Оцінена організація синтетичного та аналітичного обліку розрахунків з покупцями та замовниками, проаналізована ефективність розрахункових операцій з покупцями та замовниками підприємства на основі системи показників і доведена необхідність удосконалення політики управління дебіторською заборгованістю.

Розроблені рекомендації щодо вдосконалення облікової політики та системи внутрішнього аудиту розрахунків з покупцями і замовниками, підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю.

За результатами дослідження сформульовані пропозиції щодо: уточнення положень Наказу про облікову політику в частині доповнення розгулу, що відображає порядок обліку та оцінки розрахунків з покупцями та замовниками; автоматизації облікового процесу; організації системи внутрішнього контролю за дебіторською заборгованістю; розширення асортименту наданих послуг; активізації роботи щодо стягнення дебіторської заборгованості тощо.

Ключові слова: облік, аналіз, контроль, аудит, управління, розрахунки з покупцями та замовника, дебіторська заборгованість, резерв сумнівних боргів.